

Jacob Faggot som ekonomisk författare¹

Av fil. kand. BÖRJE HANSSEN

I den typiska merkantilistiska doktrinen intogo handel och manufakturer rangställningen bland näringarna, medan lantbruket fick sig anvisat en mera undanskymd plats. Detta sammanhänge med att det främsta målet för merkantilisternas strävanden var en talrik befolkning, samlad inom ett begränsat område. Ett dylikt resultat ansågs kunna ernås först med hjälp av »artificiella» medel, ty enbart de »naturliga» näringarna, som ju även idkades av barbarerna, kunde aldrig leda en stat till välstånd. Ett av de främsta tecknen på en dylik välmåga var nämligen penningar, och dessa inflöto huvudsakligen genom utrikeshandel, »konster och slöjder» [2].² Trots allt statligt reglerande betydde frihetstiden privatkapitalismens första blomstringsperiod i Sverige, och den unga nationalekonomiska spekulativen utgick även den från ett privatekonomiskt betraktelsesätt [22]. Landet som helhet uppfattades som en person, vilken endast genom köpenskap med andra individer kunde förbättra sin ställning. Man hade nog klart för sig, att även jorden ägde värde som den »naturliga rikedom», men denna betraktades som i hög grad oföränderlig; ett höjande av välståndet måste komma till stånd med de konstlade hanteringarnas hjälp, varvid arbetet endast värderades i den mån det kunde åstadkomma penningar och i första hand då penningar från utlandet [29]. Emellertid återkom man ständigt till att framhålla fördelen för en nation av en gynnsam handelsbalans, där exporten övervägde importen.

¹ Jacob Faggot (1699—1777) var under sin huvudsakliga verksamhetsperiod anställd vid lantmäterikontoret, där han 1747 utnämndes till överdirektör. Under hans ledning utvecklades lantmäteriet oerhört. År 1734 började kontoret på Faggots förslag att utge kartor över landet. Från och med denna period togos lantmätarna i allt större utsträckning i anspråk för privata uppdrag, något som Faggot livligt förespråkade. Finland var efter kriget 1741—43 i brännpunkten för de svenska statsmakternas intresse, och på Faggots inrådan beslöt man om en noggrann uppmätning av landet, för vilket ändamål tjugo nya lantmätare tillsattes år 1747. 1757 års förordningar om storskifte inneburo en stor seger för Faggots idéer, och de föranledde antagandet av hundra nya lantmätare. Faggots insats för det svenska lantbruket var av allra största betydelse som pionjärbete, medan de praktiska verkningarna gjorde sig märkbara först under följande århundrade.

² Talen inom [] hänvisa till motsvarande nummer i litteraturförteckningen.

Kanske just detta uppdrivna intresse för utrikeshandeln åstadkom, att man även inom merkantilistiska kretsar fick ögonen öppna för lantbrukets betydelse. Från slutet av 1600-talet hade nämligen Sverige måst börja importera spannmål. I synnerhet blev denna import känibar, sedan de baltiska provinserna genom freden i Nystad gått förlorade. Sålunda stod den svenska merkantilistiska litteraturen ingalunda så främmande för lantbruksnäringen och dess upphjälpande som exempelvis den typiska franska. Härtill kan även ha bidragit den relativt livliga förbindelse, som förefanns mellan de inhemska författarna och den engelska reform-merkantilismen, visserligen ofta nog anammad i fransk översättning [40].

I. Empirism. Lantbruk eller manufaktur

Den i tidens anda av praktisk utilism grundade Vetenskapsakademien (1739) kom från början att bli ett forum för lantbrukets förespråkare [30]. Bland de första ledamöterna återfinns man dåvarande inspektorn vid lantmäterikontoret, den då fyrtioårige Jacob Faggot. Redan genom sitt yrke kom Faggot i nära kontakt med lantbruket, och det är därför knappast ägnat att väcka förvåning, att han blev en ivrig, ehuru kanske endast inom sitt speciella område konsekvent, förespråkare för moderneringens höjande.

Redan i första bandet av Vetenskapsakademiens handlingar återfinns en uppsats av Faggot, Tankar om Landtbruk, och huruledes Wetenskaps Academien ärnar främja dess upodlande [19]. Det framgår här tydligt, att det är just undervikten i handelsbalansen, d. v. s. spannmålsimporten, som åstadkommit ett allmänt intresse för lantbruksnäringen. Det är ett direkt program för lantbrukets »förädlande», som Faggot åsyftar; han påpekar, att »slögd och handawärkan» först genom lantbrukets samtida »förmerande» kunna ernå ett rätt mått och tillbörlig stadga. Den patriotiska hushållningsiver, som framhållits såsom ett speciellt kännemärke för frihetstidsförfattarna, var även hos Faggot levande. I detta hänseende betydde tiden efter 1718 snarare en fortsättning av stormaktstidens yverborna mentalitet än inledningen till något nytt. Särskilt inom hattarnas läger återfinns man fortfarande storhetsdrömmarna. För övrigt var ju hela det merkantilistiska understödsprogrammet synnerligen nationellt till sin karaktär, även om man ej bör rubricera det som nationalism i modern mening. Hattarnas krig mot Ryssland och Preussen komplettera bilden av storsvensk patriotism. Även inom Vetenskapsakademien, till en början en utpräglad hattinstitution, förekomma ofta renodlat hyperboreiska uttalanden i 1600-talets anda. Beträffande denna inställning var Faggot ett typiskt barn av sin tid. Rikets ekonomiska och politiska styrka vore målet för all verksamhet. I sammanhang med frågan om spannmålsimporten framhöll han, huru »hela rikets trygghet mycket fotas deruppå, at Swea och Göta män äta hemväxt bröd, och

med egen styrka hålla sin owän tillbaka» [19]. I ett annat sammanhang underströk han, att blotta tanken på det allmännas välfärd i många fall skulle avhålla den enskilde från att främst se till egen fördel [16]. Men det var en patriotism med rationella argument, som han företrädde. Av rudbeckianismens idealiserande tongångar, som trots allt ingalunda voro döda, finner man hos Faggot ytterst litet. Det nyktra resonemanget undanskymmer i hans författarskap alldeles de romantiserade framtidsvyerna. Detta är i och för sig föga märkligt, ty dels var Faggot ingen pionjär bland ekonomiska utilister i Sverige, dels förefaller lantmätarens yrke vara ägnat att skärpa blicken för realia just beträffande lantbruket. Originellt i den ovannämnda uppsatsen är däremot Faggots framhållande av experimentets stora betydelse för en bättre lanthushållning. Det är en anda av vetgirighet och forskningsiver, som han önskar se företrädd bland Sveriges bönder, vilka utan tvivel eljest voro synnerligen tillgivna »vad som gammalt och fornt varit haver». Faggot tecknar ett program, där hela landet göres till ett experimentalält och Vetenskapsakademien till den centrala institution, som bör upptaga och pröva alla sålunda vunna rön. Själv ger han inga råd för ett rätt bedrivet jordbruk utan anför endast en mängd alternativa förslag, vilkas lämplighet var för sig borde underkastas prövning. Att han härvid haft framför sig tidigare under 1700-talet utkommen lantbruksekonomisk litteratur är ställt utom allt tvivel. Största delen av Faggots projekt återfinnas nämligen i Serenius' [52, 53], Salanders [50], Mentzers [35] och Broocmans [4] arbeten från 1720- och 1730-talen. Detta gäller även överhuvud taget beträffande hans synpunkter på lantbruk.

I utvidgad form behandlade Faggot åtskilliga företeelser vid lantbruket i en uppsats i Vetenskapsakademiens handlingar för 1741, vilken betitlats Tankar om Fäderneslandets Känning och beskrifwande [18]. Här är det ej endast fråga om en uppräknig av de olika alternativ, vilka empiriskt kunna tänkas, utan även om ett framtidsprogram. Det är en svensk hembygd-forskning av stora mått, som Faggot önskar få till stånd. Impulser härtill kan och bör han ha erhållit från sin store föregångare i England, lantmätaren, läkaren etc. William Petty, vilken särskilt i sin skrift *The Political Anatomy of Ireland*, tryckt i London 1691, gjorde sig till tolk för åsikten, att hela landet vore synnerligen betjänt av en vidgad kunskap om sin fysisk-ekonomiska status [41]. Många av Faggots förslag äga slående likhet med de av Petty framställda. Troligt är att han åtminstone känt till det mest spridda av Pettys arbeten, *Political Arithmetick*, vilket citeras bland källorna till Serenius' Engelska Åker-Mannen [52], och där också fördelen av kännedom om det egna landet i ekonomiskt avseende utvecklas. Emellertid var ju även William Petty endast en representant för den nyktert sakliga uppfattning av vetenskapen, som i Francis Bacon såg sin första betydande företrädare, och som i Sverige bröt igenom under frihetstiden. Den politiska aritmetiken var commune bonum för de svenska merkantilisterna,

siffror och kalkyler med större eller mindre verklighetsunderlag användes såsom bevismedel i stället för gissningar och lösa spekulationer. I sitt 1755 ingivna memorial Betänkande om vårt Allmänna tillstånds sjukdom och bot skriver Faggot: »När en Hushållnings oredor ock Svagheter skola hjälpas i det Allmänna, så hafva hypoteser ock förslagsmeningar föga rum: men det som kan gifva reda och ljus i det målet, skall vara ett riktigt Tabell-Värk, som innehåller folkets myckenhet, dess skillnad i ålder, kön ock stånd, med mera: det skall vara Landets känning af Chartor, till vidd ock beskaffenhet: det bör hemtas af Räkenskaps- ock Camar-värket: ock det måste ledas från Tullhandlingar och Handels-ballance» [12]. I detta senare fall är tydligen Anders Berchs systematiskt utarbetade Sätt at igenom Politisk Arithmetica utröna Länders och Rikens Hushåldning av år 1746 förebilden. För övrigt företräder Faggot i detta hänseende utan större originalitet tidens internationella idéer. Särskilt tydligt komma dessa till uttryck i ett svarstal, som han höll i egenskap av Vetenskapsakademiens sekreterare år 1744, och där han bland annat yttrade: »... sedan det kommit der til, att ej något får vara sant, som icke är fullleligen bevist efter sunda förnufts föreskrift, eller grundar sig på säkra rön ock å en noga förfarenhet: så hafva vetenskaperne fått en sådan förkofring, som gör at de blifva mer ock mer behageliga för snillet ock gagneliga för Människeliga samfundet» [6].

Beträffande själva det ovannämnda programmet för en svensk hembygdsforskning föreligger en viss självständighet. Dock kan man även i detta fall finna synnerligen påtagliga förebilder. I en instruktion för Anders Bure år 1628 ålades sålunda denne att upprätta kartor, »icke allenast huru socknarna och bygdalagen tillhopa hänga utan ock på vars och en bys lägenheter uti åker och äng, skog och mark»; ävenså borde möjliga förbättringar föreslås och kostnadstablåer uppgöras [54]. Lantmäterikontoret hörde som bekant under kammarkollegium. I detta verks instruktioner under 1600-talet återkomma ständigt åligganden för ståthållarna och fogdarna att till kollegium insända meddelanden, »varest lägenhet vore att förbättra Kronans egendom med rödjningar, svedjeland, nybyggen, mjöl- och sågkvarnar m. m.» [8]. I en instruktion för lantmätare av år 1688 framhölls särskilt nödvändigheten av att man gjorde sig underrättad om allehanda ekonomiska förhållanden, såsom »ägornas jordmån och beskaffenhet, avkastning och möjligheter till förbättring m. m.» [54] Faggots program innebar alltså en systematisk beskrivning av den svenske lantmätarens uppgifter, sådana de kunna utläsas ur 1600-talets instruktioner. I sak innebar det ingenting nytt, ehuru den detaljerade framställningen och den »upplysta» ivern naturligtvis voro ägnade att skänka nytt liv åt en försummad uppgift inom lantmäteriets verksamhetsområde. Att som Hildebrand i arbetet om Vetenskapsakademien tala om inledandet av en ny epok för hembygdsforskningen förefaller vara att förbise den historiska bakgrund, mot

vilken Faggots originalitet framträder med föga skarpa konturer, även om hans praktiska utformande av programmet fått en stor självständig betydelse i jämförelse med tidigare kortfattade föreskrifter. Även under 1600-talet var det, i motsats till vad Hildebrand synes anse, fråga om en fysisk-ekonomisk kännedom om landet, ej endast en antikvarisk lokaltopografisk sådan [30].

Förenämnda Tankar om Fäderneslandets Känning och beskrifwande inleddes med en önskan, att ungdomen i högre grad måtte få lära känna sitt fädernesland, en kunskap, som vore en förutsättning för en rätt bedriven hushållning. De kartor, som utgavos genom lantmäterikontorets försorg, voro synnerligen behöfliga, men för att komma till sin rätta betydelse borde de kompletteras med en allmän ekonomisk undersökning av varje landsorts tillstånd [18, 14]. Faggots uppsats resulterade bl. a. i ett flertal sockenbeskrivningar enligt det uppställda mönstret.³ Man bör betrakta Linnés reseskildringar såsom led i samma strävan efter ekonomisk kännedom om landet, där Faggot otvivelaktigt framstår såsom pionjären under frihetstiden.

Till lantmäteriets uppgifter hörde omsorgen om nya vattenleders inrättande. Faggot ägnade även denna verksamhetsgren stort intresse. Bl. a. hade han överinseende över betydelsefulla undersökningar för anläggande av kanaler mellan Väneren och Vättern samt mellan Väneren-Skagern och Hjälmarren, det senare det s. k. Sveakanalsprojektet. Han var angelägen, att sådana undersökningar måtte ske överallt i landet, så att man kunde utröna, i vilken utsträckning sjöar och strömmar kunde göras segelbara, vare sig det borde ske genom upprensning eller genom sprängning och anläggande av slussar. Härvid var han även medveten om den försvarspolitiska fördelen av att vid vissa tillfällen kunna undvika farten i Östersjön.

Det stora inventeringsprogrammet utmynnade i ett anvisande av den givna verkligheten i stället för allmängiltiga teorier såsom föremål för ekonomiska studier. Det ingick senare som en viktig beståndsdel i de av Faggot projekterade lantmäteriorningarna [23, 33], vilket ytterligare bidrager till att framhäva kontinuiteten i förhållande till tidigare lantmäteriinstruktioner.

År 1744 höll landshövdingen Theodor Ankarcrona i Vetenskapsakademien ett tal Om Förbindelsen Emellan Landtbruk, Manufacturer, Handel ock

³ Prosten Petrus Naesmans Beskrifning Öfver Madesjö socken i K. Wet. Acad. Handl. 1747; Faggot, Beskrifning Öfver Pernå Socken i K. Wet. Acad. Handl. 1750 [11]; Ephraim Otto Runeberg, Beskrifning Öfver Lajhela socken i Österbotten i K. Wet. Acad. Handl. 1758 [45] samt kommissionslantmätaren Daniel Halls [25] omfattande och särskilt på grund av de noggranna meteorologiska observationerna märkliga Geographisk, Physico-Economisk Och Historisk Beskrifning Öfwer Birckala Socken Ut i Åbo Höfdingedöme i Samling Af Rön och Afhandlingar, Rörande Landtbruket, Som Til Kongl. Wetenskaps Academien blifwit ingifne. T. IV.

Sjöfart [1]. Han yttrade därvid, att lantbruket vore grunden för de övriga näringarna och därför borde givas förmån och företräde framför dem. Emellertid borde även manufakturerna, handel och sjöfart främjas, emedan först genom dessa näringar folkmängden kunde stegras utan gräns. Talet åstadkom en livlig diskussion inom litteraturen, vilken blivit kallad striden om näringarnas företräden. Man torde kunna betrakta företeelsen som en begynnande reaktion mot den ortodoxa merkantilistiska doktrinen, som endast hade intresse till övers för handel och manufakturerna. Men medan det stora flertalet i teorien hårdnackat fasthöll vid de en gång uppställda läro-satserna, dikterades det praktiska handlandet allt mera av lantbrukets uppenbart dåliga ställning. Redan 1725 hade en kommission tillsatts för att råda bot emot spannmålsinförseln [56, 2], och 1738 konstaterade kommerskollegium, att importen av spannmål mest av allt tyngde ned handels-vågen till landets nackdel. Faggot hyste det allra största intresse för lantbruk i allmänhet och i synnerhet för sådana företeelser inom denna näring, som sammanhänge med hans verksamhet som lantmätare. Emellertid måste man beakta, att hans ställning delvis var ömtålig, enär han ju beträffande de nödiga medlen för att utvidga lantmäteriet var beroende av ständerna, vilka så sent som 1743 hade bestämt ett vite på 1 000 daler silvermynt för varje förslag till rubbning av »rikets handels- och näringssystem» [2]. När han nu i sin egenskap av sekreterare för Vetenskapsakademien höll det övriga svarstalet till den avgående preses, såg han sig nödsakad att framföra delvis avvikande synpunkter. Med utgångspunkt från den gängse tesen om en stor folkmängd såsom den väsentligaste faktorn i ett samhälles styrka var det ju tämligen lätt att logiskt bevisa »handaslöjdernes» försteg framför lantbruk, nämligen under hänvisning till Ankarcronas egna ord om att folkmängden endast kunde stegras med hjälp av manufakturerna, handel och sjöfart. Åsiktsdifferensen på denna punkt kan synas nog så minimal, och det väsentliga var utan tvivel, att det kunde tänkas ligga en kritik av understödssystemet för manufakturerna i Ankarcronas sätt att framställa näringarnas relativa betydelse. Faggot gjorde sig sålunda till tolk för de rådande merkantilistiska vanföreställningarna, då han i sitt nämnda svarstal gjorde »landsculturens» förbättring beroende av de övriga näringarna. Det räckte ej med experiment, syftande till åkerbrukets förbättring direkt. »Här vill penningar, förslag ock välmåga i Landet, som skal komma in genom de andra utvägarne:⁴ här vill Nationens vett ock bögelse: här vill Folkets ökning til större ock större myckenhet», vilket allt skulle vara resultat av handaslöjdernas förbättring. Men 1739 hade Faggot skrivit, att »det tiltagande och den välmåga, som hos våra Landsmän, med Guds hjälp ökas, genom hwarjehanda gagnelig slögd och handawärkan, äger af Landtbrukets förädlande,⁴ at winna sitt rätta mått och sin tillbörliga stadga» [19]. I detta fall förutsattes manufakturernas blomstring vara avhängig av en förbättrad

⁴ Kursiverat av författaren.

lanthushållning, och till yttermera visso lät Vetenskapsakademien på grundval av just Faggots Tankar om Landtbruk författa ett betänkande, vilket insändes till ständerna och där jordbruket beskrevs som den »förste hörnstenen» bland landets näringar [30].

II. Agrarpolitiska förslag. Kampen för storskiftet

En viss försiktighet för att undgå att väcka anstöt hos de maktägande kom också till synes vid utgivandet av Faggots största och mest omtalade arbete, Svenska Landtbrukets Hinder ock Hjälp, tryckt hos Lars Salvius år 1746. Offentliggörandet av arbetet föranstaltades av några vänner till Faggot, men då denne fick kunskap härom, såg han sig föranlåten att borttaga två blad, som han ansåg innehålla för djärva uttalanden [37]. Detta tyder ju på att enbart påpekandet av betydelsen av lantbruk på många verkade som en nagel i ögat. Den lilla avhandlingen inleddes med en önskan, att innehållet måtte tjäna den allmänna upplysningen rörande lanthushållning, vilken näring beskrevs som en »härtils hårdnad ock obrukad åker» [16]. Att utpeka jordbruksnäringen såsom eftersatt i förhållande till manufaktur, handel och sjöfart innebar ju i och för sig en kritik av de rådande förhållandena och deras förespråkare. Men dessutom voro Faggots idéer nya i förhållande till det merkantilistiska programmet, i den mån nämligen som han värderade stadsnäringarnas blomstring endast såsom förutsättning för en förbättring av lantbruket, vilket till sist vore näringspolitikens viktigaste uppgift. Enligt den merkantilistiska uppfattningen voro ju manufaktur och hantverk i och för sig de näringar, som utgjorde landets styrka. Faggot var ej i stånd att frigöra sig från den merkantilistiska doktrinen, men han utvidgade densamma genom sina idéer rörande lantbrukets betydelse.

I företalet till det nämnda arbetet vill Faggot påvisa de stora förutsättningarna i Sverige för ett blomstrande lantbruk. Framställningen är delvis förvirrande, ty orsak och verkan byta esomoftast plats. Emellertid framhålles bland annat, att klimatet bör kunna mildras genom uppodling och särskilt genom utdikning av kärr, myrar och mossar. Vinterns fördelar beskrivas så entusiastiskt, att man påminnes om Atlantian. Överhuvud taget skildras landets potentiella kraft som väl så stor som något annat lands. Inställningen är typiskt merkantilistisk: den patriotiska iver godtager ej några andra brister än sådana, som kunna botas genom förnuftig upplysning och mänsklig viljekraft. Till det patriotiska programmet hörde även ett ängsligt aktgivande på utlandets framsteg, samtidigt som man förebrådde de egna landsmännen för smak för det främmande. Den gränslösa tilltron till förnuftet förde med sig ett vidgat intresse för skolväsendet. Vetenskapsakademiens grundande och dess förläggande till Stockholm var bl. a. ett led i kampen mot latiniteten och den skolastiska eklekticismen i Uppsala. Hos många av de ekonomiska författarna framlyste ett ohöljt universitetsförakt,

medan samtidigt det empiriska kunnandet och därmed även naturvetenskaperna sattes i högsätet [30, 51]. Faggot kritiserade skolan för att ha varit mera inriktad på teoretiska kunskaper än på praktisk fostran, och särskilt var honom det myckna studiet av främmande språk, främst då latin, en stötesten. Nyttan borde sättas i stället för prydnaden, och framför allt vore det av nöden att utgiva böcker på svenska. Ungdomen borde studera sådana vetenskaper, som kunde »lämpas til Hushållnings ock Närings behof, såsom den fastaste grundvalen til Fäderneslandets upkomst ock trefnad. I sin kamp för modersmålet hade Faggot t. o. m. fronderat mot Vetenskapsakademien, i det att han var en av initiativtagarna till Svenska tungomålgillet, grundat 1740, vilket hade till uppgift att vårda svenska språket och genom översättningsarbete minska behovet av utländsk litteratur [30]. Varken beträffande nationalspråkstanken eller studiet av de exakta vetenskaperna var Faggot någon föregångsman. Andreas Backmanson (Nordencrantz) hade 1730 pläderat för ekonomiska studier och kunskaper, och Lars Salvius bland andra hörde till latinväldets motståndare. Ävenså överensstämde Faggots förslag med Sekreta Handels- och Manufakturdeputationens betänkande av år 1739, i vilket även föreslogs tillsättande av en kommission för att reformera skolordningen i denna anda [2].

Med stor skärpa angrep Faggot det sätt på vilket kungsgårdar och säterier brukades. I stället för att vara mönstergårdar hade de allestädes missköotts och delvis råkat i vanhävd. Den i samband därmed mest beklagliga företeelsen var, att allmogen måste fullgöra dagsverkskyldighet, vilket åstadkom, att både huvudgårdarna och böndernas egna jordbruk blevo illa skötta. Skulle något uträttas med dagsverksfolk, måste det ske med lock och pock. Bakom detta resonemang måste, ehuru utsagd, ligga den senare liberalistiska tankegången om det fria initiativets och den privata äganderättens betydelse för de samhällliga funktionerna. I den diskussion, som pågick i Europa angående småbrukets respektive storbrukets fördelar, valde Faggot utan tvekan som förebildlig typ den engelska mellanform, där större gårdar brukades av arrendebönder. Alternativt därtill borde torp inrättas i större antal, så att krono- och frälsebönderna fingo tillfälle att utan avbrott bruka sina egna hemmans-lotter. Både Salander och Broocman hade tidigare föreslagit, att torp borde inrättas i större utsträckning, men synpunkten var i dessa fall begränsad till att gälla godsägarens egen fördel, medan Faggot talade i hela samhällets intresse [4, 47].

Faggot önskade även se torparnas personliga ställning förbättrad, och i ett betänkande av den 7 juli 1754 föreslog han, att både torpare och dagsverksfolk »finge njuta mera frihet än hittills och samma beskydd som andra undersåtare» [34].⁵ Här betydde dagsverksarbetare detsamma

⁵ Betänkandet intogs som helhet i Kungl. Maj:ts proposition vid 1755 års riksdag; det har av vissa författare förväxlat med det nedannämnda memorialet, Betänkande om vårt Allmänna tillstånds sjukdom ock bot [3, 36].

som säsongarbetare utan egen jord, vilka i likhet med torparna i stor utsträckning blivit uttagna till krigstjänst [31]. Det var sannerligen intet socialt patos eller någon romantisk uppskattning av småbrukare, som senare blev så vanligt, vilka voro avgörande känslöstämningar för Faggot. Han såg uteslutande med kall saklighet på problemen, och hans ståndpunktstagande bestämdes av det allmänna bästa. I ett tal i Vetenskapsakademien år 1747 avböjde han belöning för nyodlingar under motivering, att detta endast skulle bidra till att »Landtmannen Kunde bättre lefva, för sig sjelf, något kräseligare af jordens afkomst, utan at Publicum hade något gagn deraf, eller at införseln af främmande säd, skulle derigenom på något sätt minskas» [14, 28, 42]. Distinktionen mellan enskild välmåga och »det allmänna» framstår här markerad. Man kan även konstatera, att Faggot syftade till en välståndspolitik, enligt vilken ej endast de självägande böndernas utan även den undre lantbefolkningens ställning skulle förbättras. En starkare social motsättning mellan dessa klasser och ett därav betingat partitagande i ena eller andra riktningen skulle framträda först under 1800-talet [56].

Redan Serenius hade påtalat, att så få godsägare verkligen bodde på sina gårdar och brukade dem [52, 53]. Faggot ansåg nog, att denna absentism var skadlig, men han ville lösa frågan genom ett arrendesystem, där betalningen erlades i reda penningar [16]. Först i sista hand föreslog han, att ägaren kunde bruka jorden med eget lejt folk. Såsom ytterligare bidragande orsak för att införa ett engelskt förpaktningssystem i Sverige påpekade Faggot folkbristen vid lantbruket, och att bönderna ej hade tillräckligt med folk för att sköta sin egen jord. Man har litet svårt att inse, varför just utarrenderingen av jorden skulle åstadkomma någon väsentlig lindring i detta hänseende.

Ängarna, som lämnade allt höfoder, voro i 1700-talets Sverige tämligen vanskötta, och Faggot återkom ständigt med förmaningar om en bättre ängsskötsel genom torrläggning, mossans borttagande, upplöjning etc. [19, 18, 16, 35, 4, 56]. Emellertid bör det påpekas, att det ofta var just sankmarkerna, som användes till slätter. Även i 1734 års lag behandlades ängsskötseln, och en kunglig förordning av år 1740 behandlade frågan om uppodling av till äng dugliga kärr och mossar [54]. I likhet med Linné önskade Faggot, att ängarna besåddes med hemväxt höfrö, vilket förmodligen avsåg klöverarter eller åtminstone halvväxter. Annars fick antagligen gräset växa som det ville på ängen, och det var först på 1800-talet, som allmogen i någon större utsträckning började övergå till odlade vallar, besådda med klöver och timotej.

Man kan hos Faggot konstatera en viss benägenhet för att eftersäga det härskande systemets tankegångar, samtidigt som hans grundinställning naturligtvis måste innebära en kritik mot detta system. Stundom framför han emellertid positiva självständiga förslag, som direkt strida mot de gängse teorierna. När han förordar, att brännvinsbränningen av säd bör förbjudas

eller göras till ett regal, varigenom räntekammaren skulle vinna en vacker inkomst, framstår han sålunda som kameralist. Tanken upptogs ju senare av Gustav III, men redan år 1755 inkom kommerskollegium med ett lika lydande förslag, vilket då kritiserades ur merkantilistisk synpunkt [2].

Ett ofta föreslaget medel för att underlätta spannmålsbristen och få till stånd en jämn prissättning var inrättandet av magasin, där säden kunde upplagras under goda skördeår. Petty hade föreslagit det i sin *Political Arithmetick*, ehuru han i likhet med den österrikiske kameralisten J. J. Becher satte det i sammanhang med skattepolitiken [41, 29]. Båda de nämnda kameralisterna voro av den uppfattningen, att förrådshusen borde inrättas av kronan, och Faggot gick på samma linje i motsats till Serenius, som förordade privata kornbodar vid de större gårdarna. Faggots resonemang ger en god inblick i hans inställning till förhållandet mellan staten och den enskilde: genom att publika magasin inrättades, skulle de olägenheter med den enskilda spannmålshandeln undvikas, som orsakades av att privatpersoner spekulerade i den ojämna efterfrågan och tillskansade sig fördelar på det allmännas bekostnad. Det är just nyheten med Faggots lantbruksekonomiska författarskap, att han helt och hållet bortser från den enskildes intressen för att i stället låta de nationalekonomiska synpunkterna dominera.

I den tidens åskådning låg, att allt som kunde regleras också borde regleras, men detta betydde ofta, att man gjorde ramen i stället för innehållet till huvudsak. Som typiskt uttryck för en dylik mentalitet framstår Faggots råd med avseende på folkökningen i de norra landskapen: man borde tillskapa flera socknar, bygga kyrkorna tätare, emedan få människor kunde anses vilja bo i ett område med så lång och besvärlig kyrkväg. I detta fall är ju den »artificiella» inställning, som alldeles inte tar hänsyn till vare sig ett redan existerande jordbruk eller ens de från vår synpunkt naturliga förutsättningar, som kunna ligga i en för nyodling lämplig jordmån, synnerligen markant. Även städernas antal borde utökas och handaslöjderna understödjas för att utgöra en förutsättning för en blomstrande landsbygd. Trots en dylik ortodox merkantilistisk munnens bekännelse måste man placera Faggot bland företrädarna för den lantbruksvänliga reaktionen mot det rådande systemet. Det väsentliga var nämligen, att intresset inriktades på lantbrukets nödläge. En förbättring av moderneringen fordrade givetvis kapital, vilket trots principiella uttalanden i motsatt riktning närmast bevisas av Faggot själv genom hans upprepade framställningar om en utvidgning av lantmäteriet i samband med storskiftets genomförande samt hans storartade projekt till statliga nyodlingsföretag. Det kommer att ligga något tvetydigt i denna inställning, som indirekt kritiserar de gängse teorierna, samtidigt som merkantilisternas huvudsakliga och för jordbruket skadliga misstag gillas.

Ett av de allvarligaste hindren för ett rätt bedrivet lantbruk och för landets uppblomstring överhuvud taget var enligt Faggot den stora bristen på folk. Liksom andra samtida ekonomiska författare förordade han, att man

skulle avskaffa all inskränkning på hushåll, som låg i de rådande förbuden mot hemmansklyvning, backstugusittande och upptagande av torp [1, 7]. Bonden borde få behålla sina barn hos sig och dessutom anställa så mycket tjänstefolk han önskade. Framför allt skulle folkets utflyttning ur landet hindras. Det var ju allvarligt, att i så hög grad vilja förändra gällande lag och förordning, men Faggot menade, att lagarna borde lämpas efter näringarna och inte tvärt om. Redan tidigare under 1700-talet hade man haft blicken öppen för den rådande hemmanslagstiftningens skadlighet, men först på 1740-talet upptogs frågan på allvar i den ekonomiska broschyrlitteraturen. Faggots insats bör härvid tillmätas mycket stor betydelse såsom ägnad att fästa administrationens uppmärksamhet vid problemet och dess lösning. Redan 1747 kom ju den första förordningen angående utvidgad rätt till hemmansklyvning [31, 56]. Överhuvud taget hade Faggot en märklig förmåga att få de projekt han ansåg väsentliga realiserade. Han ägde en stor praktisk begåvning, kombinerad med en outtröttlig energi att upprepa de förslag, som lågo honom om hjärtat. Emellertid bör man ej heller lämna ur sikte det privata intresset av ett utvidgat lantmäteri, något som ju var en förutsättning för de flesta av hans jordbruksekonomiska förslag.

Ända till år 1725 hade lantmätarnas uppgifter uteslutande bestått i att upprätta kartor samt att i beskattningssyfte uppmäta landet. Vid nämnda tidpunkt ställdes de även till privata jordägares förfogande för nödvändiga mätningarbeten. Faggot ansåg för sin del, att arbetet på fullständiga kartor över hela landet var det ojämförligt viktigaste, och han kritiserade därför de rådande omständliga skattningsmetoderna [16, 14]. Bättre än det nuvarande systemet hade varit, att lantmätarna fått bistå bönderna med råd och dåd och bl. a. fått lämna en skriftlig instruktion angående gårdens skötsel till varje bonde. Man kan sålunda spåra en viss otålighet och opposition mot den rådande byråkratismen inom kammarkollegium. Men även den kameralistiska tendensen att öka den statliga kontrollen kommer till synes i förslaget att i varje hövdingdöme inrätta ett »Camar- eller Landtgille», vilket skulle lyda under kammarkollegium samt handha såväl uppbörden som överinseendet över lantushållningen i allmänhet. Bland annat skulle det låta upprätta nya jordeböcker för varje socken, däri alla slag av naturaper-sedlar strukits och skatten enbart fixerats i penningar efter en ej alltför sträng markegångstaxa. Slutligen skulle lantgillet sluta kontrakt med varje socken om en skattesumma i ett för allt, så att socknen kollektivt ansvarade för skattens utgörande. Ej heller borde skatten senare höjas. Märkas bör dock, att s. k. personella avgifter och bevillningar ej voro inräknade i den kontrakterade summan. Detta förslag om grundskatternas oföränderlighet förverkligades ju senare i en kunglig försäkran av år 1789. Sidoordnat varje lantgille skulle finnas ett lantränteri, där skatterna insamlades, och från vilket utbetalningar till bl. a. indelta löntagare skedde. Det var ett enhetligt och bekvämt skattesystem, som Faggot önskade få till stånd i stället för det

rådande heterogena, där fortfarande många avgifter utgjordes in natura. Synnerligen långtgående var ju förslaget, att alla indelningsverken borde indragas för att bereda plats för ett mera praktiskt budgetsystem.

Ännu hade Faggot en fullständigt felaktig uppfattning om penningmängdens betydelse för ett lands hushållning. Han föreslog nämligen, att statskontoret och lantgillena skulle utfärda sedlar med de präglade mynten i respektive ränterier som säkerhet. Dessa sedlar skulle gälla som pengar vid sidan av ständernas bankosedlar. Emellertid vore det onödigt, att samtidigt stora mängder av landets vanliga penningar lågo i ränterierna till ingen nytta. Dessa borde också införas i rörelsen, antingen så att de utlånades mot låg ränta eller också att de användes till statliga företag, såsom sumpmarkers utdikning, inrättande av magasin m. m. Genom en enkel operation hade alltså statens inkomster fördubblats! En liknande brist på förståelse för penningkvantitetens betydelse var tydligen hos det praktiska livets män synnerligen vanlig vid denna tid, och först de nedslående konsekvenserna av ständernas omåttliga sedelutgivning skulle bidra till en bättre insikt.

Svenska Landtbrukets Hinder ock Hjälp är en märklig bok. Den förebadade synnerligen betydelsefulla åtgärder för lantbrukets upphjälpande under de följande decennierna, och reformmerkantilisterna, bland dem Anders Chydenius, ha upptagit åtskilliga av dess idéer [28]. Även om sålunda den principiella inställningen innebar en kritik mot det rådande systemet, så var dock Faggot samtidigt i hög grad bunden av merkantilismens typiska tankegångar. Hans opposition blev beslöjad av de motsägande tankegångarna. Emellertid bör man taga hänsyn till att boken skrevs, då hattarna sutto i orubbat bo, då icke blott en kritik av 1734 års lag utan även av den rådande näringspolitiken betraktades som synnerligen misstänkt. Trots sin påtagliga försiktighet undgick Faggot ej heller att på sina håll bli ansedd som en samhällsomstörtare; en gång måste han t. o. m. stånda ansvar inför Kungl. Lagkommissionen [37]. Vad beträffar förhållandet till den tidigare lantbruks-ekonomiska litteraturen under 1700-talet, så framstår Faggot som den första författare, vilken applicerar upplysningstidens idéer på lantbruket. Att Faggot var upplyst i Frihetstidens mening kom dock på 1740-talet att betyda ett visst beroende av merkantilistiska teser, vilka ej harmonierade med intresset för lantbruk. På så sätt skulle hans inställning delvis kunna förklaras även ur idéhistorisk synpunkt.

Till sist bör kanske omnämnas, att Faggot som en meningsfull fingervisning om den framtida utvecklingen avslutningsvis omtalade, huru ett visst folkslag i Grekland en gång förebildligt löste sina ekonomiska problem: »de uphäfde alla öfverflödiga ock lemnade allenast några fåa, nödiga privilegier. De tillåto lagliga giftermål emellan alla stånd: de tillstadde hvarjom ock enom, at lagligen förvärfva ock besitta, hvad slags egendom han förmätte, ock idka den handtering, som han bäst och redeligast kunde.» En sådan hänvisning borde lika väl ha kunnat användas av Chydenius.

I 1734 års lag hade det rådande sol- eller tegskiftet fastslagits såsom orubbligt. Emellertid föranledde tidens vidgade intresse för landets hushållning i allmänhet ett aktgivande även på de olyckliga verkningar för lantbrukets rationalisering, som den långt drivna ägosplittringen medförde. På detta område framträdde Faggot som banbrytaren, och även om kännedomen om tegskiftets olägenheter var utbredd, så var Faggot den som både teoretiskt och praktiskt inledde kampen mot lantbefolkningens försöffade konservatism. Kritiken mot skiftesväsendet framfördes för första gången i Svenska Landtbrukets Hinder och Hjälp med de klassiska argumenten om färd och tramp över grannens åker, att alla grannarna måste rätta sig efter den som först började på ena eller andra sättet bruka sin jord, liksom att allt enskilt initiativ förlamades. Häremot skulle kunna riktas den anmärkningen, att det väsentliga inte var tegarnas stora antal, utan om bönderna bedrevo sinsemellan olika slags odling på samma större jordstycke. Då detta ej rimligtvis kunde vara fallet, utan exempelvis en bys rågfält voro anordnade i större sammanhängande stycken, framstå ju olägenheterna som väsentligt mindre, än man föreställer sig, då man först kastar en blick på en dåtida bys ägokarta. Det andra argumentet, som talar om att alla måste börja samtidigt, upphäver dessutom det första. Orsaken till att man började skörda samtidigt var nämligen, att man ville undvika att trampa över grannens säd. Man föreställer sig dessutom, att alla viktiga företagen, såsom sådd och skörd, beslötos samfällt under byäldstens ledning, så att ingen egenmäktigt kunde börja skörda sin teg mitt ibland de andras. Onekligen innebar byalaget ett hinder för det privata initiativet, men det var även en kontroll över den enskilde [56]. Den, som av lättja skulle skjutit upp ett arbete på ett för jordens avkastning skadligt sätt, tvangs av samfälligheten att följa grannarna. Därutöver kan framhållas, att initiativ till åkerbrukets förbättring vid denna tid såväl som nu synes ha utgått från större gårdar, där ägaren på grund av högre inkomster blivit i tillfälle att ägna sig åt teoretisk utbildning. Jag vill härmed ha sagt, att man med utgångspunkt från ovan angivna argument ej kan kategoriskt utdöma det gamla systemet. Det innebar även stora fördelar för den enskilde under de århundraden, då de allmänna ekonomiska och tekniska förutsättningarna saknades för ett intensivt bedrivet jordbruk, men samtidigt var dess sprängning naturligtvis en förutsättning för 1800-talets revolutionerande förändringar. Det bör till sist påpekas, att förändringarna till ett mera rationellt bedrivet jordbruk voro ytterst minimala under den s. k. storskiftsperioden fram till 1800-talets början [56]. Emellertid måste med nödvändighet den blandning mellan kollektivbruk och privat äganderätt, som byalaget utgjorde, bli en källa till slitningar, då penninghushållningen trängde igenom och ökade möjligheterna för den individuella företagsamheten. Faggot föreslog nu, att »Höga Öfverheten, genom allmänt Påbud, gifve Byarne lof, at ändra sina Tegskiften, i så kallade Storskift; så at hvart ock et hemman i by, finge sina egor å et ställe; ock at en enda

granne i by, som sådant åstundar ock gör derom ansökning, skulle, på sätt som är stadgat om delningar, gifvas vitsord hvad de andra grannarna ville eller ej» [16]. Idén till sitt skiftesprogram hade Faggot förmodligen hämtat från England, om vars förhållanden han tydligen hade en ganska stor kännedom med hänsyn till de ofta förekommande hänvisningarna till detta land. William Petty har nämnts såsom företrädande liknande synpunkter för en ny indelning av jorden på Irland, men det är tvivelaktigt, om han utövat något direkt inflytande på Faggot i detta hänseende.

Den nämnda teoretiska motiveringen för storskiftets genomförande upprepades utan större variationer i Faggots senare skrifter samt i de officiella inlagorna. 1757 års förordningar om hemmansägors läggande i storskifte betydde en avgörande seger för Faggots idéer, något som kom till uttryck i ett presidietal i Vetenskapsakademien år 1760, där han kallade dem »de största författningar, som någonsin äro gjorde, til vår förfallna Hushållnings upkomst; ty de lägga gruden til folkökning och Lands-Cultur, hvarå Rikets välfärd enkannerligen beror [15].

III. Sammanfattning av väsentliga tankar. Reformmerkantilism

Till i många hänseenden nya åsikter hade Faggot kommit i ett den 13 januari 1755 inlämnat underdånigt memorial, Betänkande om vårt Allmänna tillstånds sjukdom ock bot [12].⁶ I detta hittills otryckta arbete sammanfattade han på ett synnerligen åskådligt sätt sina näringspolitiska åsikter, och med hänsyn både till insikten om vilka frågor, som voro för landet väsentliga, och till tankarnas klarhet och koncentration måste man betrakta 1755 års memorial som mera betydande än Svenska Landtbrukets Hinder ock Hjälp, vilket med sin svävande disposition ger ett mera blandat intryck. Även ur ekonomisk-politisk synpunkt framstår memorialet som det mest verkningsfulla av Faggots arbeten. Det utgjorde nämligen grundvalen för

⁶ I uppsatser av Forssman, Om skifte och annan jorddelning i by, samt av Juhlin-Dannfelt, Skifte och delning av jord ur ekonomisk synpunkt, båda ingående i Svenska lantmäteriet, del II [54], har betänkandet felaktigt daterats till den 14 april 1755, vilket beror på en förväxling med ett den 14 april inlämnat brev om ny lantmäteriorrdning och därmed sammanhängande omständigheter (Öfwer Directeuren Faggots bref af den 14. hujus om den Projecterade LandtMäterie Ordningens skiärskådande samt om tillstånd at på en gång afgifwa förslag till 7. lediga Landtmätare Beställningar [21]. Se Civil- och inrikesexpeditionens diarier för ingående handlingar 1755. Littera F: Martius d:17 och April d:14. Slutligen har P. von Möller i Strödda utkast rörande svenska jordbrukets historia felaktigt angivit, att det nämnda betänkandet intogs i Kungl. Maj:ts proposition till rikets ständer år 1755. (Idem, s. 219.) I nämnda proposition hade intagits ett den 7 juli 1754 avlämnat betänkande om storfurstendömet Finlands upphjälpande genom uppmätning och storskifte, vilket författats av Faggot i hans egenskap av medlem i en kommission för Finland, tillsatt den 7 nov. 1753 [34]. Beträffande memorialets behandling i utskotten, se Utskottshandlingar 1755—56, n:ris 37, fol. 1318, 1561, samt 77, fol. 29, 63. R. A.

diskussionerna angående jordbrukets förbättring vid 1755—56 års riksdag och blev alltså den direkta anledningen till 1757 års storskiftesförfattningar. Faggot kritiserade i sitt nämnda betänkande den uppfattning, som väntade sig allt av manufakturerna men underlät att befatta sig med det för landet mera betydelsefulla problemet om spannmålsbristens avskaffande. Under 1750-talet inträdde nämligen växande svårigheter för de statsunderstödda manufakturerna, samtidigt som intresset alltmer inriktades på spannmålsbristen och folkbristen. Faggots 1746 präglade idéer bleve allmänt godtagna, och själv fortsatte han kampen för storskiftets genomförande och därmed ett utvidgat lantmäteriväsen. Han ansåg, att man nått en punkt, där lantbrukets upphjälpande var en förutsättning för handaslöjdernas fortsatta blomstring, alltså en motsatt uppfattning mot den han förfäktat i striden om näringarnas företräden. Liksom då utgick han från att »folkhopens myckenhet» utgjorde grunden för ett lands styrka, men samtidigt konstaterade han i tydlig opposition mot den industrimerkantilistiska tankegången, att såväl handel som hantverkerier och manufakturer voro tillräckligt försedda med folk, varför slutsatsen måste bli, att det var jordbruket som måste tillföras ny arbetskraft, för att landets ekonomiska ställning skulle kunna förbättras. Sverige var nämligen folkfattigt i förhållande till exempelvis England och Frankrike, och som detta ej kunde bero på olikheter i de respektive ländernas naturliga förutsättningar, så måste det vara ett resultat av lantbrukets beklagliga lägervall, vilken visserligen i sin tur berodde på folkbristen. Även om det sålunda blev oklart, vad som var orsak och verkan, så var det dock tydligt, att lantbruket med det snaraste måste upphjälpas. Detta borde först och främst ske genom storskiftesdelning, och i samband därmed upprepades kritiken mot den rådande hemmanslagstiftningen och tjänstehjonsstadgorna [12, 33]. En förändring härutinnan enligt Faggots förslag skulle bidra till att skaffa tillräckligt med arbetsfolk på landet och samtidigt förhindra den utvandring, som man vid denna tid trodde sig ha upptäckt och vilken i högsta grad upprörde de patriotiska hushållsivrarna [34]. Han var emellertid även medveten om den stora barndödligheten, som han enligt Tabellverket angav till mer än hälften av alla födda innan de blivit tio år.

Vården om skogen hade sedan Gustav Vasas tid legat de svenska statsmakterna om hjärtat. Särskilt finnarnas svedjande under 1600-talet ogillades, och i ett flertal förordningar förbjöds all odling genom svedjebruk. Man hyste nämligen redan då farhågor för skogsbeståndets återväxt och dess fortsatta möjligheter att tillgodose bergsbrukets behov. De likaledes från 1600-talet härrörande förbuden mot nyodling genom anläggande av torp och backstugor på allmänning voro även de att betrakta som led i kampen mot skogsskövlingen [31, 54]. I sitt memorial framhöll nu Faggot möjligheten av att skogsbrist inträdde, och vilka katastrofala följder detta skulle få för bergsbruket och därmed den svenska handelsbalansen. I överensstämmelse med sina idéer beträffande ett förbättrat lantbruk fann han även här den

förnämsta orsaken till den dåliga hushållningen vara, att skogen ej skiftats mellan de enskilda bönderna utan låg till allmänt nyttjande, varför byamännen tävlade om att tillskansa sig så stor fördel som möjligt. Följaktligen var det av nöden, att lantmäteriet sattes i stånd att uppmäta och utskifta även samtliga inom byallmänning liggande skogsmarker. Detta var dock ingen egentlig nyhet, ty redan i 1734 års lag hade införts en kunglig förordning om skogarna i riket, där nyttan av en allmän skiftesdelning framhävdes. Från samma förordning hämtade Faggot även sina argument i allmänhet rörande skogsvården [4, 56]. Så exempelvis i en uppsats i Vetenskapsakademiens handlingar för år 1750, Afhandling om Svedjande samt utväg til Hushållning med Skogar [9], där överensställelsen med de officiella synpunkterna i frågan var utpräglad. Emellertid protesterade han naturligtvis mot tanken, att folkökningen skulle vara menlig för skogens bestånd. Tvärtom borde ett ökat antal människor möjliggöra en mera systematisk utsåning av trädfrön [17].

Memorialets tredje förslag utvecklade, varför Skåne först av alla landskap borde läggas under storskiftsdelning. Åkerbruket sköttes där på ett miserabelt sätt: man underlät i många fall att dika, och ägoblandningen hade i många fall gått så långt, att de olika byarna hade lotter på varandras ägor. Samtidigt vore emellertid Skåne det fruktbaraste landskapet med bördig jordmån och förmånligt klimat. Det vore av naturen utsett »till en fullkomlig brödkorg för Sverige». Även påpekade Faggot den förutsättning för ett förbättrat lantbruk, som låg i det stora antalet städer i enlighet med den merkantilistiska tankegången: först blomstrande stad, därefter blomstrande landsbygd. Oss synes det ju, som om det relativt stora antalet städer i Skåne redan på 1700-talet bevisade, att *lantbruket* där lämnade relativt större avkastning än i övriga svenska landskap. Detta framgår också av Faggots uttalande om den bördiga jordmånen såsom bevisad genom rikliga skördar. Naturligtvis var Skåne det landskap, som bäst lämpade sig för det intensivare bruknings sätt, som blev en följd av tegskiftets upphävande. Man kan dock ej tillskriva Faggot framsyntheten att ha varit den förste att inse detta, ty redan tidigare hade Mentzer och Broocman påpekat den för åkerbruket skadliga bristen på diken i Skåne, och den senare hade t. o. m. direkt förordat Faggots förslag och framhållit, »att landet, särdeles slätten, kunde, om *annan indelning och bruk infördes* icke allenast försörja rikligen långt mera folk, utan ock hafva dubbelt så många hela hemman» [4, 35].⁷

Till sist framkom, att kostnaderna för de föreslagna åtgärderna visserligen bleve dryga; Faggot beräknade en halv tunna guld årligen, varav hela summan skulle gå till ett utvidgat lantmäteriväsen, vilket ju var en förutsättning för alla de avhandlade botemedlen. Trots detta var det ingalunda meningen, att stadsnäringarna skulle eftersättas, även om inledningsvis handels och manufakturernas beroende av ett förbättrat lantbruk hade påvi-

⁷ Kursiverat av författaren.

sats, och på ett annat ställe t. o. m. framställt en förmodan, att i framtiden den nation skulle bli lyckligast, som just i fråga om lantbruk var högst utvecklade [12, 43]. Frågan om anslagsfördelningen löste Faggot helt enkelt genom den kostliga motiveringen, att »Banco=Värket» säkert utan saknad skulle kunna avstå från en hel tunna guld per år. Hälften därav skulle användas till anläggande av nya vägar och vattenleder samt till utdikning av sankmarker.

Faggot hade från början av sitt ekonomiska författarskap företrätt åsikter, som avveko från de inom det svenska merkantilistiska systemet gängse. Under en senare period av hans liv blev denna inställning mera markerad, och 1760-talets skrifter av hans hand såväl som det redan behandlade memorialet böra rubriceras som reformmerkantilistiska. Hans uppfattning i ekonomiska ting under denna tid kan placeras i linje med bröderna Edvard Fredrik och Ephraim Otto Runebergs, med vilka han förefaller ha intimt samarbetat. Även de personliga relationerna till bröderna Runeberg voro säkert ej enbart formella. Den yngre brodern, Ephraim Otto, fick rekommendation av Faggot, då han sökte anställning hos Ehrensvärd i Finland [3]. År 1750 utnämndes han till direktör över Finlands geografiska lantmättningskommission, varvid han alltså kom att sortera direkt under Faggot, och år 1758 gifte han sig med överdirektörens yngsta dotter. Vad beträffar Edvard Fredrik, så blev han 1750 justerare över mått, mål och vikt i Stockholm. Justeringsväsendet hörde sedan 1735 under lantmäterikontoret [54].

Liksom tidigare bestod styrkan i Faggots författarskap snarare i de praktiska förslagen än i den teoretiska uppbyggnaden och motiveringen. Sina nationalekonomiska idéer hämtade han nästan uteslutande från Edvard Runebergs för sin tid betydande arbete Tankar om penningars värden, tryckt i Stockholm 1762 [44]. Men påverkan var i detta fall ömsesidig, ty bröderna Runeberg upptogo åtskilliga av Faggots tankar. Sålunda återfinner man hos Edvard Runeberg Faggots skiftesprogram och de därmed sammanhängande förslagen om hemmansklyvning, om torps och backstugors anläggande samt om lika frihet för alla, vilket som nämnts avsåg dagsverksfolk och torpare [43]. Likaså fördömdes dagsverkskyldigheten av den yngre brodern [46]. Överhuvud taget överensstämde bröderna Runebergs åsikter med Faggots beträffande befolkningsprogrammet, först och främst då vad gäller den då för tiden självklara tesen om den nationalekonomiska nyttan av stark folkökning i en folkfattig stat, men därjämte, utom de ovannämnda exemplen, även i åsikter sådana som att de bästa resultaten ernåddes, om en talrik befolkning vore samlad inom ett begränsat område, något som ju praktiskt utfördes i Faggots förslag att göra Skåne till Sveriges kornbod, samt slutligen att lantbruket vore folkhopens egentliga fröstock, medan däremot stadsnäringarna utpekades som människoförstörande [44, 46]). Tidigare hade ju Faggot varit av den uppfattningen, att först manufakturerna kunde driva upp

folkmängden i en stat; då han i sitt memorial ställde sig på en motsatt ståndpunkt, kunde man förvänta sig, att han från sin grundläggande teoretiska utgångspunkt, folkökning framför allt, skulle fördöma understödssystemet för stadsnäringsarna. I detta hänseende voro emellertid både Faggot och de av honom influerade bröderna Runeberg synnerligen försiktiga [28]; de underläto konsekvent att taga ställning till frågan om en *collisio regulorum* [44, 47]. Det enda ställe hos Faggot, där man kan finna spår av direkt kritik mot understödssystemet för stadsnäringsarna, är i ett tal i Vetenskapsakademien år 1760, Historiens Fortsättning Om Svenska Landtmäteriet Och Geographien [15], där han erkände, att han visserligen tidigare velat försvara »handslögdernas» rättighet att erhålla understöd, men han önskade nu påpeka, att det var osäkert, om inte förlusten som orsakats av lantbrukets lägervall under århundraden varit minst lika stor som den, som härrörde från det tidigare försummandet av manufakturerna. Man borde åtminstone ha upphävt de för jordbruket skadliga författningarna, samtidigt som man började uppmuntra fabriker [15, 17]. Uteblivandet av direkt kritik mot det merkantilistiska systemet hos alla de nämnda författarna kan ju helt enkelt ha sin orsak i att de ej mäktade tränga utanför de rådande föreställningarna, men man kan också peka på att de såsom statstjänstemän i viss mån voro utsatta för kontroll av riksens maktägande ständer, liksom på det förhållandet, att lantmäterikontoret erhöll medel från manufakturfonden för det rent geografiska arbetet, vilket ju låg Faggot och troligen även Ephraim Otto Runeberg synnerligen om hjärtat [15].

I frågan om större frihet för handel och näringar, vilken på 1740-talet började tilldra sig större uppmärksamhet, hade Faggot redan i Svenska Lantbrukets Hinder ock Hjälps uttalande sig som typisk merkantilist. Detta intryck förstärktes genom det parti i memorialet, där han fördömde allt utökande av mästarnas antal såsom skadliga polypolier. Ingen borde tillåtas att arbeta för sig själv, utan alla skulle sysselsättas vid verkstäderna, ty endast så kunde »Handtvärkerierna göra det Allmänna den tjänst som vederbör.» Likaså borde »Fabriks-idkarnes antal hållas inom sina skrankor, så framt den ena fabriken icke skall ödelägga den andra, ock Publicum på slutet blifva strandsatt.» Bröderna Runeberg voro i denna fråga av samma åsikt.

Ofta finner man Faggot framföra åsikter, vilka redan tidigare uttalats i förordningar och officiella skrivelser. I sitt nämnda presidietal år 1760 upprepade han sålunda sekreta handels- och manufakturdeputationens oppositionella förslag vid 1756—57 års riksdag beträffande spannmålslagstiftningen. Han framhöll, att just utförselbudet på spannmål var en viktig orsak till den ojämna tillgången, emedan det ej uppmuntrade till inhemsk spannmålsproduktion för avsättning. I samband därmed påstod han i strid mot sin tidigare uppfattning, att magasineringsen av säden var synnerligen menlig för spannmålshandeln och samtidigt för hushållningen i allmänhet.

Tidigare har behandlats, huru bröderna Runeberg i vissa fall tagit intryck av Faggot, men det har även framhållits, att påverkan var ömsesidig. Jacob

Faggot framstår överhuvud taget ej som någon självständig teoretiker, och man kan i detta sammanhang hänvisa till ett uttalande av Anders Celsius, att Faggots geni på intet sätt var lysande [30]. Under 1760-talet utgav han alltså några skrifter av allmänt nationalekonomiskt intresse, till vilka han helt och hållet har lånat det teoretiska stoffet från andra författare, företrädesvis då Edvard Runeberg i hans anförda arbete Tankar om penningars värden. Det ovan sagda hindrar visserligen inte, att han hade beaktansvärda praktiska förslag att framföra.

IV. Nationalekonomiska broschyrer. Samhällsnyttan framför allt

Det 1763 tryckta arbetet Systematiskt Begrepp Om Allmänna Hushållningens Brister och Botemedel tillkom med anledning av att sekreta handels- och manufakturdeputationen vid 1756—57 års riksdag hade hemställt om tillsättande av en kommitté, vilken skulle utarbeta ett efter rikets beskaffenhet och invånarnas omständigheter lämpat system i rikshushållningen [2]. Följden blev en handels- och ekonomikommission, vilken 1756 upplöstes efter resultatlöst arbete. Faggot ville nu interfoliera med ett eget förslag, vilket dock till sin väsentliga del bestod av en återupprepning av tidigare angivna skäl för storskiftet. Det gällde nu verkets fullföljande, vilket skulle bota alla hushållningens brister [17]. Men Faggot ägnade även uppmärksamhet åt övriga aktuella problem i tidens ekonomiska diskussion. Enligt den vanliga merkantilistiska teorien hade man ansett, att en hög inhemsk prisnivå gynnade landets ställning i exporthänseende; man stirrade sig blind på penningarna och uppmärksammade inte, att det viktigare, varurörelsen, kanske hindrades av dyrheten. I samband med den abnorma stegringen av sedelmassan i Sverige under hattarnas period inträdde en markerad inflation med alla dess nackdelar för befolkningen. Följden blev, att teoretikerna allmänt insågo faran av för stor mängd penningar i rörelsen, och från och med 1740-talet började projekten till botande av penningöverflödet att utkomma i stort antal [40, 48, 49, 51]. Faggot upptog frågan med utgångspunkt från den av Edvard Runeberg framställda kvantitetsteorien, enligt vilken penningstockens värde i en stat vore lika med varumängden [39, 44]. Men den producerade varumängden måste vara avhängig av folkmängden, och det mest gynnsamma tillståndet skulle vara överflöd på varor men knapphet på penningar [17]. Alltså borde först och främst folkmängden ökas [41], vilket lättast kunde ske genom storskiftets genomförande. Då detta skett, skulle det ideala tillståndet med låg växelkurs, stor export och föga betalningsmedel inträda. Dessa idéer beträffande förhållandet mellan varumängd och folkmängd voro allmänt gängse vid denna tid och inneburo intet nytt från Faggot. Även kvantitetsteorien som sådan hade tidigare framställts i den svenska litteraturen [39]. Beträffande sättet på vilket man skulle stabilisera penningvärdet upprepade Faggot noggrant Salanders råd i ett arbete från 1745, där denne ville, att lyximporten skulle förhindras, acciser läggas på

vissa varor och sedelstocken förminsas, tills växelkursen blev pari, som ansågs vara 36 mark för en riksdaler hamburger banko [17, 49, 41]. Vid slutet av 1762 stod kursen i 108 mark, varför resultatet av en dylik operation måste bli en våldsam deflation, vars följder ytterst få hade tänkt sig in i [5, 28]. Faggot kritiserade även den rådande förvirringen i myntsystemet, vilken bl. a. kom till uttryck däri att olika kurs beräknades på olika slag av mynt. Man borde söka få till stånd ett enhetligt myntslag, där enligt den merkantilistiska tesen om myntens värde lika med deras skrot och korn varje mynt verkligen innehöll ädel metall till dess nominella värde [10, 17, 29].

Det var emellertid folkökningen som stod främst på programmet. En allmän åsikt bland populationister var ju, att befolkningen under en tidigare period varit mycket större än den för tillfället var, och i överensstämmelse därmed refererade Faggot en svensk uppfattning, enligt vilket riket skulle haft dubbelt så många bönder på Karl Knutssons tid. Citerande Süssmilchs uttalande, att befolkningen skulle kunna fördubblas på tjugofem år, kom Faggot till synnerligen uppmuntrande slutsatser beträffande Sverige. Här skulle nämligen resultatet kunna bli ännu bättre, om man lyckades hejda den till ett tusental människor årligen uppgående emigrationen och samtidigt uppmuntrade nativiteten genom premier enligt Ephraim Otto Runebergs förslag [12, 17, 47]. De invändningar om överbefolkning, som kunde riktas mot förslaget, avfärdades med hänvisning till Skaparens avsikt, att människorna skulle uppfylla jorden. Befolkningsfrågan var år 1763 synnerligen aktuell på grund av en pristävlan, som utlysts av Vetenskapsakademien, angående förslag till folkökningens befrämjande. Detta var måhända den närmaste orsaken till att Faggot utgav sitt arbete just vid denna tidpunkt.

I en skrift år 1765 upptog Faggot tanken på brännvinsregal i samband med den pågående diskussionen om sädesbristen [13]. Han ansåg förbud vara orättvist mot den »arbetande hopen» och föreslog i stället, att större brännerier inrättades i varje stad eller socken, och att dessa skulle drivas för statens eller kommunens räkning. Där borde bönderna få hämta allt brännvin och samtidigt erlägga betalningen i säd, vilken skulle upplagras i magasin. Kritiken mot spannsmålmagasinen år 1760 var tydligen ej så allvarligt menad [15]. Samma förslag beträffande brännvinsbränningen hade framställts i rådet vid en diskussion år 1755 av Karl Gustaf Tessin [2].

Ett arbete, som utgavs 1766, Anledning till en riktig myntfot, behandlade även det gängse nationalekonomiska teorier, exempelvis att en stats sanna rikedom ej bestod i överflöd av penningar utan i många arbetare, vilka tillverkade en myckenhet nödtorftsvaror, eller att en penningstark nation var underlägsen en penningsvag vid handel [10]. För att råda bot på förvirringen i myntväsendet önskade Faggot att radikala åtgärder vidtogos. Möjligen under påverkan av Swedenborg, som 1719 hade framställt ett liknande förslag [51], ville Faggot nämligen införa ett decimalsystem, där en riksdal-

ler var lika med tio mark lika med hundra styver. Övriga mynt skulle vara 1/2, 1/20 och 1/50 riksdaler, alltså märkligt nog samma system, som det som nu användes. Han utvecklade närmare fördelarna av att kunna använda sig av decimaler »i stället för de besvärliga omräkningar från det ena myntslaget till det andra, som nu måste ske i krono-räkenskaperna, då daler skola göras till öre, öre till penningar och så tillbaka igen» [10]. Till sist förklarade han med rätta, att det skulle bliva den redigaste myntfoten i världen.

År 1769 slutligen utgav Faggot sitt sista arbete, Tankar om Riksdags=Bevillningar [20], där han kritiserade det rådande skattläggningsväsendet. Mantalspenningarna voro i många fall orättvisa och alltför betungande. I stället för dem borde den gamla kvarntullen från Gustav Adolfs tid upplivas i annan form, nämligen såsom skatt på all till kronans kvarnar införd säd. Skatten skulle erläggas omedelbart in natura, och inga andra kvarnar än de statliga skulle naturligtvis tillåtas. Man lägger märke till, att Faggot, troligen på grund av den i verkligheten givna svårigheten för bönderna att erlägga skatt i penningar, nu förordade ett skattesystem av motsatt innebörd än det 1746 föreslagna. William Petty hade i England framfört liknande projekt [41].

I 1760-talets skrifter av Faggots hand framstår han ännu tydligare än förut som renodlad étatist. Viljan att ordna och reglementera var starkare än någonsin, och det ena genomgripande förslaget till näringslivets kontroll och ordnande framställdes efter det andra. Visserligen upphävde ofta det ena projektet det andra, så att den enda konsekvent genomförda tankegången blev, att alla företaganden borde tjäna det allmänna bästa. Detta mångtydiga begrepp identifierades för det mesta med statskassans väl, och i följd därav kan man snarare tala om en kameralistisk än en merkantilistisk inställning. Till sin allmänna åskådning följde Faggot de gängse teorierna, men han kom, kanske snarast på grund av sitt yrke, att intaga en från det rådande systemet avvikande inställning till lantbruket. Detta föranledde ofta till motsägelser mellan hans teorier och de praktiska förslag han framställde. Som tidigare framhållits var Faggot ingalunda någon teoretiker av rang, snarare tvärtom. Men i stället kan man tala om en praktisk inställning till problemen, som många gånger gjorde hans förslag mera betydelsefulla ur ekonomisk-politisk synpunkt än de flesta allmängiltiga teorier i Frihetstidens rika broschyrlitteratur. Han hade en märklig förmåga att härleda alla näringslivets svårigheter och deras lösning till den fråga, som han inte tröttade att arbeta för och där han också fått sin stora betydelse, storskiftesverkets genomförande. I de senare skrifterna finner man stundom tendenser till en friare syn på näringslivet, pekande framåt mot Chydenius och liberalismen. Genom sin ringa originalitet speglar Faggot den allmänna omsvängning i uppfattningen av moderneringens betydelse, som ägde rum mella 1740- och 1760-talen.

Summary

Jacob Faggot the Economist, the First Pioneer of the Swedish Enclosure Movement

Jacob Faggot (1699—1777) has exercised a considerable influence upon the economic history of Sweden as the first pioneer of the eighteenth century enclosure movement. In this activity, he was undoubtedly influenced by English examples. As Director-General of Land Survey, he stood out as a persistent advocate of new ideas in the sphere of land tenure and agriculture. On all these subjects he contributed many papers to the Transactions of the Royal Swedish Academy of Sciences, founded in 1739. Among other things, he wished to create a systematic study of all the different localities of the country, a sort of economic field investigation, according to a common scheme which he put forward in harmony with Sir William Petty's similar project for Ireland; his scheme was followed in a great number of cases.

Faggot's best-known work is called *Obstacles and Help to Swedish Agriculture*, and was published in 1746. Although he had held typical mercantilist ideas in a controversy about the comparative advantages of different sides of economic life that had earlier taken place mainly within the Royal Swedish Academy of Sciences, in this work he developed such a pro-agricultural policy that he might be described as a reform mercantilist. Faggot sharply attacked the circumstance that holders of crown and noble land were obliged to pay rent in the form of work upon the estate, and wanted commutation of peasant dues for money and a tenant system on English lines as far as the noble demesnes were concerned. Alternatively he wanted an increase in the number of crofters for work upon the estates, in order that »customary tenants» might be able to develop their »own» land without interruption. It should be noticed, however, that the class of small peasant cultivators, whether customary tenants or peasant proprietors, formed the basic element in Swedish society and that the enclosure movement improved their position furthermore. It was, generally speaking, a pro-agricultural welfare policy that Faggot aimed at, by which not only the position of the more or less independent peasants, but also that of agricultural labourers and other ill-favoured groups of the agricultural population should improve. In this respect, he criticised the prevailing prohibition against dividing land, lying in communal system, between a greater number of owners, as well as against an increase of the number of cottagers and crofters. Further he wished to see an alleviation of the severe laws bearing upon crofters and agricultural workers in general.

Faggot summarised his opinions as to economic policy in a memorandum concerning the cause and cure of economic ills, submitted in 1755 and not yet published. This memorandum, though quite brief, may be considered his best work. It formed the basis for parliamentary debates upon the subject in 1755 and 1756, and thus was a most important cause of the first general enclosure act, in 1757.

Faggot was hardly a theorist of any range, but he was always able to adopt a practical attitude towards the problems of the day, and this often made his proposals more important from the point of view of economic policy than the more general theories which thrived in the exceptionally rich pamphlet literature during the period of Swedish history called »The Age of Freedom» (1720—1772). He showed a surprising ability to make all problems of economic life into so many arguments for the solution he always came back to insist upon, viz. land enclosure. In this respect too, he made a deep impression and, as far as legislation was concerned, he was remarkably successful. In his later writings he gave up a great deal of the mercantilist views of his earlier years and showed a freer outlook on economic life, approaching to the views put forward at that time by Anders Chydenius, the exceptionally interesting, very early Swedish-Finnish Liberal and individualist, whose most important pamphlet has now been translated into English (*The National Gain*, originally published in 1765; London, Benn, 1931).

- [1] ANKARCRONA, THEODOR, Om Förbindelsen Emellan Landtbruk, Manufacturer, Handel och Sjöfart. Den 12 Julii 1744. Secreteraren Jacob Faggots Här å gifne Svar. (Kungl. Wetenskaps Academiens PraesidieTal. Tom I. No 12.) — [2] ARNBERG, J. W., Anteckningar om frihetstidens politiska ekonomi. Upsala 1868. — [3] Biographiskt Lexicon öfver namnkunnige svenska män. Upsala 1847. — [4] BROOCMAN, REINERO, En Fulständig Swensk Hus-Hålds-Bok. Utur gamla och nya, så wäl Tyska, som Svenska Hus-Hålds-böcker, och egen erfarenhet, sammanskrifwen och utgifwen. Del I—II. Norrköping 1736 och 1739. — [5] CHYDENIUS, ANDERS, Rikets Hjelp, Genom en Naturlig Finance-System. Sthlm 1766. — [6] DE GEER, CARL, Om Nyttan Som Insecterne Ock deras skärskådande, tillskynda oss, Secreteraren Jacob Faggots Härå gifne Svar. (K. Wet. Acad. Praesid. Tal. Tom I. No 11. S. 26—32.) — [7] EHRENSTRÖM, OLOF, Anmärkningar öfwer det gensvar som en obekant autor utgifwit emot det som uppå herr amiralen och landshöfdingens Theodor Ankarcronas den 12 Julii 1744 hollne tal är gifwit af herr inspectoren Jacob Faggot. (K. Wet. Acad. Praesid. Tal. Tom I. No 14.) — [8] EGERSTRÖM, FREDRIK, Den svenska lantbruksförvaltningens utveckling. Sthlm 1924. — [9] FAGGOT, JACOB, Afhandling Om Svedjande samt utväg til Hushållning med Skogar. (K. Wet. Acad. Handl., För Månaderne Aprilis, Majus och Junius, år 1750. Vol. XI. 1750. S. 138—148.) — [10] FAGGOT, JACOB, Anledning til en riktig myntfot. Sthlm 1766. — [11] FAGGOT, JACOB, Beskrifning Öfwer Pernå Socken, belägen i Skärgården vid Finska viken, uti Nyland och Degerby Höfdingedöme. (K. Wet. Acad. Handl., För Månaderne October, November och December. År 1750. Vol. XI. 1750. S. 257—268.) — [12] FAGGOT, JACOB, Betänkande om vårt Allmänna tillstånds sjukdom ock bot. (Rådsprotokoll 1755: Inrikes Civil-Expeditionens registratur. Bd. 1 (Jan.—Juni), F. 389—402.) Otryckt. R.A. — [13] FAGGOT, JACOB, Förslag, Til en Ny Inrättning Med mera fördel, wid Brännvins Tilwärkningen i Riket. Sthlm 1765. — [14] FAGGOT, JACOB, Historien om Svenska Landtmäteriet och Geographien, uti Tal förestäld för Kongl. Svens. Vetenskaps Academien af ÖfverDirecteuren Jacob Faggot Den 25 Julii år 1747. (K. Wet. Acad. Praesid. Tal. Tom I. No 27). — [15] FAGGOT, JACOB, Historiens Fortsättning Om Svenska Landtmäteriet Och Geographien. Den 30 April 1760. (K. Wet. Acad. Praesid. Tal. Tom III. No 16.) — [16] FAGGOT, JACOB, Svenska Landtbrukets Hinder och Hjälpl. Sthlm 1746. — [17] FAGGOT, JACOB, Systematiskt Begrepp Om Almänna Hushållningens Brister och Botemedel. Sthlm 1763. — [18] FAGGOT, JACOB, Tankar om Fäderneslandets Känning och beskrifwande. (K. Wet. Acad. Handl., för månaderna Januar. Februar. och Martius 1741. Vol. II. 1741. S. 1—29.) — [19] FAGGOT, JACOB, Tankar om Landtbruk, och huruledes Wetenskaps Academien ärnar främja dess upodlande. (K. Wet. Acad. Handl., för månaderna Octob. Novemb. och December. 1739. Vol. I. 1739. 40 S. 85—93.) [20] FAGGOT, JACOB, Tankar Om Riksdags-Bewillningar: Grundade På Sakens Natur, Och Det Meniga Bästa. Upsala 1769. — [21] FAGGOT, JACOB, Öfwer Directeuren Faggots bref af den 14. hujus (1755) om den Projecterade LandtMaterie Ordningens skiärskådande samt om tillstånd at på en gång afgifwa förslag till 7. lediga LandtMätare Beställningar. (Lantmäterikontoret till Kungl. Maj:t 1747—1769, F No 17.) Otryckt. R. A. — [22] FORSELL, HANS, Studier och kritiker, Sthlm 1875. — [23] Förslag Til en förnyad Kongl. Landtmäteri-Ordning. Sthlm 1753. (Författad av Faggot.) — [24] Genswar som emot det (svar), som uppå herr amiralens och Landshöfdingens Theodor Ankarcronas, den 12 Julii 1744 hållne tal, är gifwit af herr inspect. Jacob Faggot. (K. Wet. Acad. Praesid. Tal. Tom. I. No 13.) — [25] HALL, DANIEL, Geographisk, Physico-Economisk Och Historisk Beskrifning Öfwer Birkkala Socken Uti Åbo Höfdingedöme. (Samling Af Rön och Afhandlingar, Rörande Landtbruket, Som Til Kongl. Wetenskaps Academien blifwit ingifne. Tom IV. S. 273—360. Sthlm 1783.) — [26] HALLENBORG, J. F., Svenska jordbrukets historia. Sthlm 1916. — [27] HECKSCHER, ELI, Ekonomi och historia. Sthlm 1922. — [28] HECKSCHER, ELI, Ekonomisk-historiska studier. Sthlm 1936. — [29] HECK-

SCHER, ELI, Merkantilismen. Del I—II. Sthlm 1931. — [30] HILDEBRAND, BENGT, Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Förhistoria, grundläggning och första organisation. Sthlm 1939. — [31] JUHLIN-DANNFELT, H., Lantbrukets historia. Sthlm 1925. — [32] Kongl. Landtmäterie Contoires Förslag til en förnyad Kongl. Maj:ts Stadga om Storskifts delning. (K. Wet. Acad. Praesid. Tal. Tom III. No 16, bihang). — [33] Kongl. Landtmäterie Contoires Project til Kongl. Maj:ts Nådige Instruction, hvarefter Skogsafvittringar, Utbrytningar och ägodelningar i de orter, som äro mindre bebodde, hädanefter komma att förrättas. (Tryckt i K. Wet. Acad. Praesid. Tal. Tom III. No 16, bihang. S. 20—32. — [34] Kungl. Maj:ts proposition vid 1755 års riksdag. (Riksdagsacta 1755: Kungl. Maj:ts sekreta proposition i inrikes ärenden: ang. Finlands uphielpande.) R. A. — [35] MENTZER, MAGNUS, Svenska Åkermannen, Det är: En Wälment Beskrifning Om Landtgodts. Sthlm 1727. — [36] MÖLLER, P. VON, Strödda utkast rörande svenska jordbrukets historia. Sthlm 1881. — [37] NICANDER, HENRIC, Åminnelse-Tal, Öfver Öfver-Directeuren vid Kongl. Landt-Mäteriet samt Chartre- och Justerings-Verket, Herr Jacob Faggot. Hållet den 28 Nov. 1778. (K. Wet. Acad. Åminnelse-Tal. Tom IV. No 87.). — [38] NORDSTRÖM, JOHAN, De yverbornes ö. Sextonhundredtalsstudier. Sthlm 1934. — [39] OHLIN, BERTIL, Kvantitetsteorien i den svenska litteraturen. (Nationalekonomiska studier tillägnade Professor David Davidson. S. 99—146. Uppsala 1920.) — [40] PETANDER, KARL, De nationalekonomiska åskådningarna i Sverige sådana de framtråda i litteraturen. Sthlm 1912. — [41] PETTY, WILLIAM: The Economic Writings of Sir William Petty, edited by Charles Henry Hull. Vol I—II. Cambridge 1899. — [42] ROTHLIEB, CURT, Johan Fischerström, En studie i upplysningstidens tankeliv. Malmö 1926. (Skrifter utgivna av Fahlbeckska stiftelsen. VII.) — [43] RUNEBERG, EDVARD, Om Swea Rikes Folk-nummer och Naturliga Styrka. (K. Wet. Acad. Handl. Vol. XXV. S. 81—115.) — [44] RUNEBERG, EDVARD, Tankar om penningars värden, eller afhandling om Växel-Coursen, grundad uppå teorien af pennings värden i inländska handels-rörelsen. Sthlm 1762. — [45] RUNEBERG, EPHRAIM OTTO, Beskrifning öfver Lajhela socken i Österbotten. (K. Wet. Acad. Handl. Vol. XIX. S. 108—162.) — [46] RUNEBERG, EPHRAIM OTTO, Tankar Om et rätt Kammar Och Skattläggnings Wärk. Sthlm 1761. — [47] RUNEBERG, EPHRAIM OTTO, Undersökning, Huru Wårt Landtbruk bäst må kunna uphjelpas genom Praemiers. Sthlm 1762. — [48] SALANDER, ERIC, Om Plåtars Utförsel Och Silfwers Anskaffande. Sthlm 1746. — [49] SALANDER, ERIC, Then Dyra Tiden i Swerige. Sthlm 1745. — [50] SALANDER, ERIC, Utförlig Gårdz-Fogde Instruction Grundad i nödige Mål på Lag och Kongl. Förordn Eller Underrättelse för Gårdz-Fogdar och Land-Hushållare. Sthlm 1727. — [51] SCHAUMAN, GEORG, Studier i frihetstidens nationalekonomiska litteratur. Idéer och strömningar 1718—1740. Helsingfors 1910. — [52] — SERENIUS, JACOB, Engelska Åker-Mannen Och Fåra-herden, Eller: Åker-Bruks-Konsten Och Får-Skiötseln, Så Wäl efter Philosophiske Principier som sielfwa Praxin, Af de witraste Engelske Scribenter utdragen, Med åtskillige Historiske och Topographiske Anmärkningar Öfwer Konungariket England. Sthlm 1727. — [53] SERENIUS, JACOB, Bihang Til Engelske Åkermannen Och Fåra-Herden, Uppå Egne försök och flere Års förfarenhet utgifwit. Sthlm 1743. — [54] Svenska lantmäteriet 1628—1928. Del I—II. Sthlm 1928. — [55] WALLENSTEEN, JOH. PET., Anteckningar och Upplysningar hörande till Historien om Sveriges Jordbruk, Handel och Näringar, från äldsta till närvarande tid. Sthlm 1825. — [56] WOHLIN, NILS, Den svenska jordstyckningspolitiken i de 18:e och 19:e århundradena. Sthlm 1912. — [57] WREDE, HINDRIC JOH., Tal Om Et Borgerligt Samhälles Eller Et Land ock Rikes rätta Styrka Samt sätt ock utvägar at komma där til, Hållit för Kongl. Svenska Vetenskaps Academien den 26 Januarii År 1743. Secreteraren Jacob Faggots Här å gifne Svar På Kongl. Vetenskaps Academiens vägnar. S. 37—40. —

Bibliografi: HEBBE, PER MAGNUS, Den svenska lantbrukslitteraturen. I. Uppsala 1939.